

SỰ PHÁT TRIỂN CỦA HỌC THUYẾT GIÁ TRỊ LAO ĐỘNG CỦA C.MÁC TRONG THỜI ĐẠI TRÍ TUỆ NHÂN TẠO*

GS, TS. GIẢ THỰC PHẨM, Ồ THUY NGỌC**

1. Bản chất và xu thế phát triển của trí tuệ nhân tạo

Với sự phát triển nhanh chóng của công nghiệp công nghệ thông tin, trí tuệ nhân tạo đã trở thành một dấu hiệu nổi bật phản ánh trình độ phát triển cao của lực lượng sản xuất xã hội. Sự kết hợp mang tính đổi mới sáng tạo của trí tuệ nhân tạo với các ngành công nghiệp lớn đã dẫn đến những thay đổi sâu sắc trong phương thức sản xuất, từ đó thúc đẩy hình thái kinh tế - xã hội phát triển theo hướng số hóa và trí tuệ hóa. Tuy nhiên, bản chất và xu thế phát triển của trí tuệ nhân tạo là gì và tại sao sự xuất hiện của nó lại tác động đến lý thuyết giá trị lao động cổ điển?

Xưa nay, con người chưa bao giờ ngừng theo đuổi công nghệ, thậm chí có thể nói con người đã tạo ra công nghệ, công nghệ cũng mang lại lợi ích cho con người. C.Mác đã nêu rõ trong bộ *Tư bản* rằng, tư liệu sản xuất là dấu hiệu quan trọng giúp phân biệt các thời đại kinh tế khác nhau. Từ xã hội nông nghiệp phát triển lên xã hội công nghiệp, rồi đến xã hội hậu công

ng nghiệp, bánh xe của lịch sử cho thế giới thấy sự phát triển của lực lượng sản xuất đã thúc đẩy sự thay thế các hình thái xã hội, sự tiến bộ của khoa học công nghệ không ngừng tạo ra những làn sóng cách mạng công nghiệp. Vai trò của trí tuệ nhân tạo trong thời đại ngày nay đặc biệt rõ rệt và sẽ trở thành xu hướng phát triển mới của xã hội trong tương lai. Ngày nay, trọng tâm của trí tuệ nhân tạo tập trung vào học sâu dựa trên dữ liệu lớn từ internet, công nghệ thông tin máy tính đang phát triển với tốc độ vượt bậc, dựa trên đó, các nghiên cứu về công nghệ trí tuệ nhân tạo như robot, tác nhân ảo, nhận dạng giọng nói và hình ảnh, tạo ra ngôn ngữ tự nhiên đã đạt được những tiến bộ đột phá và được ứng dụng rộng rãi trong đời sống xã hội. Với sự phát triển đa dạng của các ứng dụng trí tuệ nhân tạo, sự lý giải của con người về nó ngày càng phong phú và chi tiết hơn, nhưng dù thế nào thì bản chất của trí tuệ nhân tạo vẫn không thay đổi. Từ góc độ của chủ nghĩa duy vật lịch sử, trong lịch sử công nghiệp cũng như trong toàn bộ quá trình phát triển của xã hội loài người, các công nghệ khác nhau về bản chất chính là phương tiện giúp con người vượt qua giới hạn sinh học vốn có. Những công cụ vật chất như máy móc,

* Tạp chí Chủ nghĩa xã hội khoa học, kỳ 1-2024, tr.55-62

** Học viện Chủ nghĩa Mác, Đại học Sư phạm Thượng Hải

thiết bị từ lâu đã được coi là tư liệu sản xuất tham gia vào quá trình lao động của con người, trí tuệ nhân tạo cũng không phải là ngoại lệ. Trí tuệ nhân tạo vẫn thuộc yếu tố vật chất trong phạm trù lực lượng sản xuất, về bản chất, nó là tư liệu lao động gắn liền với lao động vật chất của con người, đóng vai trò trung gian thực tiễn cần thiết trong lao động sống của con người. Bản thân trí tuệ nhân tạo không sở hữu sức lao động, không mang tính năng động chủ quan hay đặc điểm lịch sử xã hội của chủ thể, mà chịu sự chi phối bởi con người như một chủ thể sáng tạo. Do đó, trí tuệ nhân tạo không đặt ra bất kỳ mối đe dọa nào đối với học thuyết giá trị lao động của C.Mác.

Là một thành tựu khoa học công nghệ mới nổi trong bối cảnh phát triển của nền kinh tế số và công nghệ thông tin, trí tuệ nhân tạo có “diện mạo” hoàn toàn khác với những cỗ máy công nghiệp thời đại C.Mác. Máy móc, thiết bị được sản xuất trên nền tảng trí tuệ nhân tạo ở một mức độ nhất định được trang bị trí tuệ độc đáo của con người và có thể thay thế con người trong một số hoạt động sản xuất xã hội phức tạp và rủi ro hơn, từ đó thúc đẩy đáng kể sự phát triển của lực lượng sản xuất xã hội. Bước tiến của nhân loại hướng tới kỷ nguyên trí tuệ nhân tạo trở thành một xu thế không thể ngăn cản. *Một mặt*, sự phát triển của trí tuệ nhân tạo đã làm thay đổi sự phân công lao động giữa lao động chân tay và lao động trí óc, chú trọng hơn đến trình độ kỹ thuật chuyên môn và khả năng làm chủ kiến thức, thông tin của người lao động, giảm bớt yêu cầu về thể chất đối với người lao động. Điều này không chỉ thúc đẩy quá trình sản xuất trở nên thông

minh hơn mà còn “khai sinh” ra một hình thái lao động mới là lao động số, đóng vai trò quan trọng trong việc kích thích sự phát triển bùng nổ của các ngành sản xuất công nghệ cao và trí thức chuyên sâu. *Mặt khác*, dưới sự hỗ trợ của trí tuệ nhân tạo, nhiều tài nguyên dữ liệu khác nhau được tích hợp thông qua các công nghệ như thuật toán, internet vạn vật và blockchain, giúp thông tin được kết nối giữa nhiều nền tảng khác nhau, nhờ đó, con người không còn bị giới hạn ở một địa điểm cố định và đạt được sự tự do về thời gian và không gian.

Tuy nhiên, mọi vấn đề đều có hai mặt. Sự phát triển của trí tuệ nhân tạo, song song với việc mang lại sự tiện lợi cho sản xuất và cuộc sống của con người, cũng tồn tại nhiều yếu tố bất định. Bản chất sinh lời của tư bản khi kết hợp với sức thâm nhập mạnh mẽ của trí tuệ nhân tạo đã đẩy sự bóc lột lên đến cực điểm, làm cho phạm vi ứng dụng của trí tuệ nhân tạo trong chủ nghĩa tư bản ngày càng mở rộng, gây ra không ít ảnh hưởng tiêu cực. Trong thời đại mà nhiều công nghệ thông minh khác nhau không ngừng xuất hiện, tình trạng tha hóa lao động đặc biệt rõ ràng dưới sự kiểm soát logic của tư bản số và thậm chí ngày càng trở nên nghiêm trọng. Cụ thể, tư bản được trang bị bởi công nghệ có tiềm năng sinh lời mạnh mẽ hơn so với tư bản thông thường. Để tối đa hóa lợi nhuận, các nhà tư bản đã tích cực sử dụng máy móc thông minh vào sản xuất, dẫn đến việc người lao động bị tước đi cơ hội lao động. Nếu cứ tiếp diễn như vậy thì khả năng lao động của họ sẽ bị suy yếu, hậu quả là làm cho người lao động tha hóa khỏi bản chất lao động của chính mình. Các nhà tư bản cũng sở hữu yếu tố sản

xuất quan trọng nhất trong quá trình sản xuất trí tuệ nhân tạo - đó là dữ liệu. Dữ liệu bắt nguồn từ lao động số, tất cả các loại dữ liệu, thông tin sinh ra trong quá trình con người sử dụng các thiết bị điện tử đều được các nền tảng kỹ thuật số chiếm hữu và sử dụng miễn phí, trở thành nguồn tài nguyên quý giá để các nhà tư bản thu lợi nhuận khổng lồ.

2. Nhận thức sai lầm về học thuyết giá trị lao động của C.Mác trong kỷ nguyên trí tuệ nhân tạo

Lao động sống không còn là nguồn tạo ra giá trị duy nhất. Hơn một thế kỷ đã trôi qua kể từ thời C.Mác sinh sống, ngày nay, sự phát triển xã hội đã mang lại những hình thức và mô hình mới, từ sản xuất truyền thống đến chuyển đổi số, từ những cỗ máy đơn giản do con người vận hành đến những phân xưởng, siêu thị “không người”, vv.. Dựa vào đó, nhiều người đặt câu hỏi lao động sống có còn là nguồn tạo ra giá trị duy nhất. Dựa trên việc “rút lui của công nhân” trong lĩnh vực sản xuất do sự phát triển của trí tuệ nhân tạo mang lại, họ cho rằng sự xuất hiện của “phân xưởng không người” và “nhà máy không người” đã thay thế sức lao động của con người, đồng thời chỉ ra rằng lợi nhuận doanh nghiệp không hề giảm do số lượng công nhân giảm mà còn tiếp tục tăng lên. Qua sự mâu thuẫn đó, họ nhấn mạnh rằng các yếu tố sản xuất phi vật chất như tri thức, thông tin, khoa học công nghệ mới chính là yếu tố tạo ra giá trị thực sự, điều này gây nghi ngờ về tính khoa học và tính thời đại trong học thuyết giá trị lao động của C.Mác.

Nhưng thực tế không phải vậy, sự phát triển của trí tuệ nhân tạo đã dẫn đến những thay đổi

to lớn về nội dung và hình thức lao động sống cụ thể trong các yếu tố sản xuất, nền tảng lao động mang tính vật chất do người lao động đảm nhiệm đã được thay thế nhiều hơn bằng lao động sáng tạo và nghiên cứu. Xét về gốc rễ, trí tuệ nhân tạo là một loại công nghệ tự động, bắt nguồn từ năng lực sáng tạo và phát triển của con người, bản thân nó không hề có tính chủ thể trong lao động. Khi các máy móc thông minh phát huy tác dụng, chúng không thể hiện sức lao động của chính bản thân mình, mà thực chất chỉ là sự kéo dài của lao động trí óc con người. Nhìn tổng thể, con người đã khéo léo và linh hoạt thông qua hình thức công nghệ tạo cho lao động sống một cách thể hiện mới, phản ánh tính chất trừu tượng của lao động sống của con người nói chung. Vì vậy, lao động sống vẫn là nguồn tạo ra giá trị duy nhất trong kỷ nguyên trí tuệ nhân tạo.

Vị thế chủ thể của người lao động đã bị lung lay. Một mặt, việc sử dụng máy móc thông minh trên quy mô lớn đã nâng cao năng suất lao động xã hội, thúc đẩy sự phát triển của nền kinh tế kỹ thuật số, nhưng mặt khác cũng cho thấy viễn cảnh trí tuệ nhân tạo đang đẩy công nhân ra khỏi quy trình lao động, thậm chí thay thế họ. Sự xuất hiện của những công nghệ thông minh có “thuộc tính siêu phàm” như AlphaGo và trợ lý ảo “Hoa Trí Bạng” (Hua Zhibing) không khỏi khiến con người hoang mang về xã hội tương lai: Liệu trí tuệ nhân tạo cuối cùng có thay thế hoàn toàn khả năng lao động của con người hay không? Liệu tính chủ thể lịch sử và chủ thể xã hội của con người cuối cùng có bị chi phối bởi logic của trí tuệ nhân tạo hay không? Những người lao động

bị loại khỏi thị trường lao động sẽ mất đi ý nghĩa của chính mình và cuối cùng trở thành một “giai cấp vô dụng”? Đối mặt với tình thế “tiến thoái lưỡng nan” về tính chủ thể mà người lao động phải đối mặt trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo, những người “Luddite” (chỉ những người phản đối hoặc hoài nghi về những tiến bộ công nghệ, đặc biệt là trong lĩnh vực công nghiệp), tin rằng sự phát triển liên tục của công nghệ hiện đại sẽ dẫn đến việc con người bị mất việc làm nên họ phản đối mạnh mẽ việc phát triển trí tuệ nhân tạo. C.Mác đã đoán trước được cảnh “xã hội tương lai sẽ bị trí tuệ nhân tạo thống trị” do Yuval Harari miêu tả. Nhưng trên thực tế, trong quá trình lao động tạo ra giá trị, sự phát triển nhanh chóng của công nghệ trí tuệ nhân tạo đã che giấu địa vị chủ thể của người lao động ở một mức độ nhất định, khiến các học giả như Y.Harari tin rằng con người sẽ trở thành một “giai cấp vô dụng”. Điều chúng ta phải tin chắc là dù khoa học công nghệ có phát triển đến đâu, dù tư liệu sản xuất có thông minh đến đâu cũng không thể tách rời lao động của con người để tiến hành sản xuất và phục vụ một cách sáng tạo và có mục đích. Như một phần mở rộng của trí tuệ con người, trí tuệ nhân tạo không thể thay thế hay vượt qua tính chủ thể xã hội và chủ thể lịch sử của con người, chỉ có con người mới là chủ thể tạo ra giá trị lao động và cũng là chủ thể sáng tạo ra lịch sử xã hội.

Học thuyết giá trị thặng dư đã lỗi thời. Trong các luận điểm kinh điển của C.Mác, việc tạo ra giá trị thặng dư bắt nguồn từ việc các nhà tư bản bóc lột sức lao động “sống” của công nhân, *một mặt* họ liên tục kéo dài thời gian làm việc

của công nhân, *mặt khác* liên tục tăng cường độ làm việc của công nhân. Theo phương thức sản xuất bằng máy móc của nền công nghiệp tư bản chủ nghĩa quy mô lớn, “giá trị thặng dư do tư bản tạo ra thông qua sử dụng máy móc, tức là lao động thặng dư - dù là lao động thặng dư tuyệt đối hay lao động thặng dư tương đối, đều không bắt nguồn từ năng lực lao động được máy móc thay thế mà từ năng lực lao động mà máy móc sử dụng”. Sự phát triển của trí tuệ nhân tạo đã đẩy nhanh sự thay đổi mô hình lao động, giải phóng người lao động khỏi những ràng buộc cứng nhắc về thời gian và không gian; đồng thời, gắn kết các yếu tố phi vật chất như kiến thức, thông tin, công nghệ và quản lý, cung cấp sự hỗ trợ mạnh mẽ cho việc sản xuất máy móc tự động hóa cao, cho phép người lao động tiến hành sản xuất xã hội mà không cần có mặt, công nhân sản xuất tuyến đầu dần được thay thế bằng máy móc thông minh, số lượng công nhân giảm dần. Vì vậy, nhiều người lấy lý do hàm lượng lao động sống tích lũy trong sản phẩm ngày càng giảm để đưa ra nhận định sai lầm rằng sự tăng trưởng tư bản trong thời đại trí tuệ nhân tạo chủ yếu được tạo ra bởi máy móc thông minh, từ đó phủ nhận học thuyết giá trị thặng dư, vốn vạch trần bản chất bóc lột của chủ nghĩa tư bản, khiến nó gặp phải khủng hoảng lỗi thời. Tuy nhiên, cái gọi là “nhà máy không người” và “phân xưởng không người” không phải là lao động không có người tham gia, mà chỉ là sản xuất thông minh đã đạt được sự tích hợp sâu sắc giữa con người và máy móc thông minh, làm sâu sắc thêm sự kết hợp cao độ giữa trí tuệ nhân tạo và logic tư bản. Nhìn bề ngoài,

trí tuệ nhân tạo đang thực hiện lao động sản xuất tạo ra giá trị và giá trị thặng dư, trên thực tế trí tuệ nhân tạo chỉ được sử dụng làm tư liệu sản xuất, còn sức lao động thực sự của người lao động được ẩn giấu đằng sau những cỗ máy thông minh. Các nhà tư bản đã nắm bắt “cơ hội kinh doanh” quan trọng này về tính ẩn giấu lao động mạnh mẽ trong thời đại trí tuệ nhân tạo và tiến hành bóc lột giá trị thặng dư của người lao động. Sự can thiệp của công nghệ tự động hóa thường có thể cải thiện đáng kể hiệu quả sản xuất, mục đích cuối cùng của các nhà tư bản trong việc sử dụng trí tuệ nhân tạo để loại bỏ sức lao động của công nhân không phải là để giải phóng sức lao động của con người mà là tìm mọi cách để đạt được sự tự tăng trưởng của tư bản với sự trợ giúp của máy móc thông minh. Để tìm kiếm giá trị thặng dư siêu ngạch cao hơn, các nhà tư bản cải tiến thiết bị kỹ thuật, khiến thiết bị thông minh là tư bản bất biến ngày càng nhiều, nhu cầu về tư bản khả biến, tức là sức lao động sẽ giảm tương ứng, dẫn đến sự gia tăng liên tục của cấu trúc hữu cơ tư bản theo phương thức sản xuất thông minh. Hơn nữa, lao động trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo vượt qua sự gián đoạn về thời gian và rào cản không gian, đồng thời toàn bộ quá trình lao động được đặc trưng bởi tính linh hoạt, làm tăng cường đáng kể việc bóc lột lao động làm thuê của tư bản. Vì vậy, nhiều thực tế khác nhau đang chứng minh rằng, ngay cả trong thời đại trí tuệ nhân tạo, nơi khoa học và công nghệ đặc biệt phát triển, học thuyết về giá trị thặng dư của C.Mác sẽ không mất đi tính khoa học, thời sự mà sẽ tiếp tục được kiểm chứng và củng cố trong thực tiễn xã hội.

3. Luận chứng học thuyết giá trị lao động của C.Mác trong thời đại trí tuệ nhân tạo

Trí tuệ nhân tạo là thành tựu khoa học công nghệ tiên tiến nhất của thời đại. Về mặt logic, nó có tính tương đồng với các loại máy móc, thiết bị trong thời đại công nghiệp quy mô lớn, chức năng của chúng gần như giống nhau, đều là những hệ thống tự động được con người tạo ra thông qua thực tiễn xã hội, giúp nâng cao hiệu quả sản xuất. Điểm khác biệt lớn nhất giữa hai loại hình này là máy móc “mở rộng chức năng của các cơ quan trong cơ thể con người theo nghĩa trực tiếp mô phỏng chức năng của chúng và nâng cao khả năng biến đổi thế giới của con người”, trong khi trí tuệ nhân tạo tập trung nhiều hơn vào việc mô phỏng ý thức và các hoạt động tư duy của con người thông qua việc sử dụng công nghệ thông tin, cố gắng thể hiện trí tuệ của con người thông qua điều khiển thông minh, như nhận dạng sinh trắc học, trợ lý ảo, xe tự lái và các công nghệ phát triển khác. Vì vậy, vai trò tích cực của trí tuệ nhân tạo không gì khác hơn là một hình thức mới của lao động sống mà con người tự tạo ra cho mình dưới dạng công nghệ, nó cho thấy diện mạo mới của lao động con người thông qua sự xuất hiện của máy móc tự động hóa.

Một mặt, người lao động vẫn thể hiện trạng thái “hiện diện” của tính chủ thể dưới nhiều hình thức khác nhau trong thời đại trí tuệ nhân tạo, và chúng ta có thể hiểu điều này dựa trên những luận điểm của C.Mác về sự phát triển của khái niệm công nhân sản xuất. Trong phương thức sản xuất thủ công ở nhà máy thời kỳ đầu, công nhân trở thành “công nhân cục

bộ” dưới ảnh hưởng của sự phân công lao động, tức là những người thợ thủ công độc lập hoàn thành một công việc cụ thể và tham gia vào cùng một hoạt động đơn giản. Về lâu dài, hình thức lao động cục bộ này đối với người lao động chắc chắn sẽ dẫn đến sự cố định hóa nghề nghiệp, không chỉ cản trở sự giao tiếp, hợp tác giữa con người với nhau mà còn gây bất lợi cho sự phát triển toàn diện của bản thân người lao động, vì nó sẽ “làm biến đổi họ”. Với sự bùng nổ của cuộc cách mạng công nghiệp và sự gia tăng xu hướng xã hội hóa sản xuất quy mô lớn, mô hình sản xuất trực tiếp mà đại diện là “công nhân cục bộ” đã dần bị loại bỏ bởi sản xuất công nghiệp quy mô lớn dựa trên máy móc, việc áp dụng máy móc và thúc đẩy hợp tác lao động đã làm xuất hiện “công nhân tổng thể”. “Công nhân tổng thể” được hình thành một cách hữu cơ từ “công nhân cục bộ”, bao gồm cả lao động chân tay và lao động trí óc trong quá trình sản xuất vật chất, thể hiện một cách rõ ràng sự mở rộng của tầng lớp công nhân sản xuất: Công nhân “bây giờ không nhất thiết phải tự mình làm việc để tham gia vào lao động sản xuất; chỉ cần trở thành một bộ phận của công nhân tổng thể và hoàn thành một chức năng nhất định thuộc về anh ta là đủ”. Tất nhiên, sản phẩm lao động cuối cùng cũng được chuyển hóa từ kết quả lao động cá nhân ban đầu thành kết quả chung của những người lao động tổng hợp lại, tức là sản phẩm xã hội. Với sự tiến bộ của khoa học công nghệ, sự ra đời và phát triển của trí tuệ nhân tạo đã làm thay đổi sâu sắc sự phân công cơ cấu lao động trong “công nhân tổng thể”, tỷ lệ lao động trí óc tiếp tục gia tăng; đồng thời,

sự xuất hiện của mô hình sản xuất không người trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo đã dẫn đến việc số lượng công nhân trực tiếp tham gia sản xuất tuyến đầu ngày càng giảm, thậm chí xuất hiện tình trạng “nhà máy không người”. Nhưng chúng ta không thể vì thế mà bỏ qua vị thế chủ thể của người lao động, bởi đằng sau những cỗ máy thông minh này là số lượng lớn những người vận hành, quản lý có chuyên môn, tất cả công nghệ trí tuệ nhân tạo đều được con người phát triển và ứng dụng thông qua nghiên cứu khoa học và lao động sáng tạo. Không những vậy, trí tuệ nhân tạo chỉ là một phần trong toàn bộ chuỗi công nghiệp của xã hội, sự phát triển đơn phương của nó chưa đạt đến mức thúc đẩy tăng trưởng kinh tế - xã hội, vẫn cần sự nỗ lực chung của người lao động ở mọi cấp độ để tạo ra nhiều giá trị hơn. Cuối cùng, những “nhà máy không người”, “phân xưởng không người” được tạo ra trong bối cảnh trí tuệ nhân tạo chỉ là bề ngoài của quá trình sản xuất tự động hóa, máy móc thông minh cũng là sự khách quan hóa hoạt động của con người, điều thực sự hỗ trợ toàn bộ quá trình sản xuất là đội ngũ công nhân đông đảo bao gồm các kỹ thuật viên chuyên nghiệp, nhà quản lý và người vận hành thực tế, chính lao động sống của con người trong các lĩnh vực khác nhau đã tạo ra lao động trí tuệ nhân tạo.

Mặt khác, trong thời đại trí tuệ nhân tạo, do sự chuyển đổi số của công cụ, phương tiện sản xuất, lượng dữ liệu khổng lồ được tạo ra cùng các yếu tố khác được tích hợp vào toàn bộ quá trình tạo ra giá trị kinh tế, trở thành “mỏ vàng kỹ thuật số” chứa đựng khối tài sản to lớn. Nhưng ngay cả như vậy, nếu không tiến hành

sàng lọc và phân tích dữ liệu thì lượng thông tin khổng lồ được lưu trữ sẽ trở nên vô nghĩa, do đó, thuật toán đã trở thành logic vận hành quan trọng nhất trong sản xuất thông minh. Thuật toán được xác định là những quy tắc toán học cụ thể điều khiển hoạt động của các thiết bị phần cứng, con người ứng dụng thuật toán để cải thiện việc sử dụng dữ liệu; đồng thời, suy nghĩ để thiết kế ra các thuật toán chính xác và thuận tiện hơn nhằm cải thiện sức mạnh tính toán, từ đó liên tục nâng cao hiệu quả của sản xuất thông minh. Theo nghĩa này, mặc dù trí tuệ nhân tạo được hỗ trợ bởi các thuật toán có thể vượt trội hơn trí tuệ con người ở một số khía cạnh, nhưng trí tuệ nhân tạo luôn bị giới hạn trong khuôn khổ chương trình đã được thiết lập, bản thân nó không có ý thức và tư duy sáng tạo của con người, nên chỉ có thể là sự hiện hữu hóa lao động của con người và không thể trở thành chủ thể lao động như con người, nguồn gốc tạo ra giá trị thực sự vẫn là “lao động sống” của con người ẩn sau logic thuật toán.

4. Đối mới phát triển và ứng dụng học thuyết giá trị lao động của C.Mác trong thời đại trí tuệ nhân tạo

Kiên định với chế độ xã hội chủ nghĩa, kiểm soát việc mở rộng tư bản một cách vô tổ chức

Đang sau tiềm năng phát triển to lớn của trí tuệ nhân tạo là sự vận hành thực tế của logic tư bản. Sự kết hợp giữa bản chất tìm kiếm lợi nhuận và gia tăng giá trị của tư bản với công nghệ thông minh sẽ thúc đẩy sự mở rộng một cách vô nguyên tắc sức mạnh của tư bản số, từ đó gây ra nhiều lo ngại về sự phát triển của trí tuệ nhân tạo trong tương lai. Trên cơ sở đó, cần

phát huy tối đa những lợi thế to lớn của chế độ xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc, xóa bỏ những tác động tiêu cực do lao động làm thuê và logic gia tăng giá trị của tư bản mang lại, phá vỡ các rào cản đối với việc áp dụng chủ nghĩa tư bản vào trí tuệ nhân tạo và hạn chế sự mở rộng một cách vô nguyên tắc của tư bản, để từ đó tránh những rủi ro mà trí tuệ nhân tạo có thể mang lại. Cụ thể: 1) Kiên trì sự lãnh đạo của Đảng, nhìn nhận toàn cục, kiên trì lập trường lấy con người làm trung tâm và quan điểm lịch sử, thực tiễn và phát triển, đặt nền tảng xã hội chủ nghĩa vì sự phát triển bền vững của công nghệ trí tuệ nhân tạo và thúc đẩy sự phát triển tích cực của ngành công nghiệp trí tuệ nhân tạo. Trong thời đại trí tuệ nhân tạo, kiên trì sự lãnh đạo của đảng và kiên trì vai trò điều tiết vĩ mô có nghĩa là kiên trì phát triển lý luận giá trị lao động của C.Mác, bảo vệ cơ bản lợi ích của đa số người lao động và đáp ứng mong muốn của người dân về một cuộc sống tốt đẹp hơn. 2) Xây dựng thể chế kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa trình độ cao, củng cố vị thế cơ bản của chế độ công hữu về tư liệu sản xuất trong hệ thống kinh tế, cho phép tư bản phục vụ tốt hơn cho sản xuất xã hội chủ nghĩa trong thời đại trí tuệ nhân tạo.

Tăng cường giáo dục lao động toàn diện, đào tạo lực lượng lao động mới trong thời đại mới

Là nguồn tạo ra giá trị duy nhất, lao động không chỉ là phương tiện kiếm sống mà còn là nền tảng quan trọng cho sự phát triển và tiến hóa của toàn bộ xã hội loài người. Học thuyết giá trị lao động của C.Mác với sự khẳng định vai trò của lao động và địa vị của người lao động đã đặt nền tảng lý luận cho việc thực

hiện giáo dục lao động. Giáo dục lao động chiếm một vị trí quan trọng trong quá trình phát triển toàn diện của con người. Sự phát triển của công nghệ trí tuệ nhân tạo tiếp tục đặt ra những yêu cầu mới với thực tiễn lao động, không chỉ định hình lại các yếu tố bên trong của quá trình sản xuất, khai sinh ra những hình thái lao động mới mà còn bơm “suối nguồn mới” vào giáo dục lao động. Trước tình hình cạnh tranh quốc tế ngày càng gay gắt, đổi mới khoa học công nghệ ngày càng trở thành yếu tố quyết định, là thước đo quan trọng để đo lường trình độ phát triển hiện đại hóa của các quốc gia. Việc ứng dụng rộng rãi công nghệ thông minh đã đặt ra những thách thức mới đối với mọi năng lực của người lao động. Có thể thấy, việc tăng cường giáo dục cho người lao động đã trở thành nhu cầu cấp thiết để phát triển kinh tế trong thời đại trí tuệ nhân tạo. Trong bối cảnh phát triển trí tuệ nhân tạo khi Trung Quốc vẫn đang ở giai đoạn đầu của chủ nghĩa xã hội, lao động vẫn sẽ bị chi phối bởi logic gia tăng giá trị của tư bản, dẫn đến sự tha hóa tất yếu của lao động trong quá trình sản xuất xã hội, nhất là khi máy móc trí tuệ nhân tạo “phản khách vi chủ” dưới sự thống trị của tư bản và trở thành lực lượng nô dịch, loại trừ con người, làm xói mòn lòng nhiệt tình lao động của con người. Về vấn đề này, cần tăng cường hình thành giá trị quan của chủ thể lao động, giúp người lao động hình thành lý tưởng, niềm tin đúng đắn, “đánh thức” ý thức chủ thể của người lao động, khẳng định sự tồn tại của bản thân với tư cách là lực lượng chủ thể thông qua lao động, làm cho mọi người nhận thức được

rằng lao động sống là nguồn tạo ra giá trị duy nhất, từ đó tăng cường tính tự giác hành động để tích cực lao động xây dựng đất nước xã hội chủ nghĩa hiện đại, hùng mạnh. Với tầm nhìn rộng hơn thì tư duy sáng tạo là yếu tố then chốt thúc đẩy sự phát triển của trí tuệ nhân tạo, tư duy đổi mới sẽ có tác động sâu sắc đến sự phát triển của nền kinh tế số. Vì vậy, điều quan trọng hiện nay là tạo ra môi trường đổi mới chất lượng cao, kích thích tiềm năng và sức sống của đổi mới khoa học và công nghệ thông qua triển khai giáo dục lao động sáng tạo, bồi dưỡng đội ngũ nhân tài trí tuệ nhân tạo có kỹ năng chuyên môn, tinh thần đổi mới và tư duy phản biện. Đồng thời, trong giáo dục lao động phải quán triệt sự thống nhất biện chứng giữa tinh thần khoa học và tinh thần nhân văn, phát huy tinh thần chủ động của nhân dân, tập hợp trí tuệ quần chúng, tiếp thu tinh hoa của thời đại, tích cực bồi dưỡng đội ngũ lao động chất lượng cao, tích lũy động lực để giải quyết bài toán “nút thắt cổ chai” trong thời đại trí tuệ nhân tạo.

Đấu tranh giải phóng lao động và thực hiện cuộc cách mạng công sản trong lĩnh vực trí tuệ nhân tạo

Chủ nghĩa Mác cho rằng, thực hiện sự phát triển tự do và toàn diện của con người là mục tiêu giá trị cơ bản mà chủ nghĩa cộng sản không ngừng theo đuổi, tuy nhiên, trong điều kiện sản xuất tư bản chủ nghĩa, việc lao động bị tha hóa đã phủ nhận và xuyên tạc bản chất của con người; vì vậy, đấu tranh cho sự giải phóng lao động là bản chất và cốt lõi của việc tiến tới xã hội cộng sản. Là sự kết tinh của công nghệ hiện đại và trí tuệ của con người,

trí tuệ nhân tạo là biểu hiện bên ngoài của sức mạnh bản chất của con người, thúc đẩy lực lượng sản xuất xã hội phát triển lên những tầm cao mới. Sự phát triển của công nghệ trí tuệ nhân tạo chắc chắn mang đến cơ hội tốt nhất để thúc đẩy sự phát triển tự do, toàn diện của con người và hiện thực hóa cách mạng cộng sản. *Trước hết*, về phương thức sản xuất, trí tuệ nhân tạo ngày càng trưởng thành đã hỗ trợ kỹ thuật cho việc hiện thực hóa xã hội cộng sản. Sự phổ biến máy móc thông minh đã giảm đáng kể gánh nặng lao động thể chất của con người, lao động số đã tạo điều kiện thuận lợi về thời gian và không gian cho các hoạt động tự do và có ý thức của con người. Vì vậy, cần phát triển và đẩy mạnh việc ứng dụng máy móc có trí tuệ nhân tạo, vượt qua logic của tư bản, giải phóng con người khỏi lao động chân tay nặng nhọc trong lĩnh vực sản xuất vật chất. *Thứ hai*, xét về mục đích phát triển, công nghệ trí tuệ nhân tạo với tư cách là công nghệ đỉnh cao của đổi mới khoa học công nghệ, có ý nghĩa mang tính bước ngoặt trong tiến trình phát triển văn minh khoa học và công nghệ của nhân loại. Chỉ khi lấy “khoa học công

nghệ vì điều tốt đẹp” làm sứ mệnh phát triển trí tuệ nhân tạo, để mọi người cùng chia sẻ thành tựu khoa học công nghệ thì mới thực sự xây dựng được một “liên hiệp những con người tự do” và dẫn dắt nhân loại tiến tới xã hội cộng sản. Do đó, cần phát huy tối đa lợi thế công nghệ của trí tuệ nhân tạo như: Chia sẻ dữ liệu và internet vạn vật, tối ưu hóa việc phân bổ nguồn dữ liệu, tích cực thúc đẩy chia sẻ đổi mới, phá vỡ sự độc quyền của tư bản đối với công nghệ cao và cho phép người lao động được hưởng những thành quả to lớn do sự phát triển của trí tuệ nhân tạo tạo ra, thông qua phân công lao động công bằng để giải phóng lao động. *Cuối cùng*, trong kỷ nguyên trí tuệ nhân tạo, người lao động phải tiếp tục nâng cao ý thức chủ thể và ý thức giai cấp, tích cực vận dụng tư duy đổi mới và phản biện, phát huy thế mạnh và khả năng của mình trong lao động sáng tạo, thực hiện sự phát triển tự do và toàn diện của cá nhân, tạo điều kiện khả thi cho cuộc cách mạng cộng sản trong lĩnh vực trí tuệ nhân tạo ■

NGUYỄN TRÍ CÔNG *lược dịch*
ĐỖ KHƯƠNG MẠNH LINH *hiệu đính*